

ВИКОРИСТАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СИТУАЦІЙ І ПРОЕКТІВ НА ЗАНЯТТЯХ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. У статті розглядаються можливості використання занять-проектів у вивченні спеціальних предметів економічного профілю, що сприятиме розвитку професійних й творчих здібностей студентів. Запропоновано методуку їх впровадження у практику вищої школи.

Ключові слова: управління, управлінська діяльність, заняття-проект, самодослідження, професійний розвиток, моделювання, виробничо-професійна ситуація.

Соціально-економічні трансформації, процеси глобалізації та інформатизації суспільства висувають принципово нові вимоги до професійної підготовки фахівців з вищою освітою. Значною мірою це стосується економістів, професійна діяльність яких особливо підлягає модернізації, оскільки відбувається в контексті змін та тенденцій постіндустріального суспільства. Сьогодні спостерігається стала залежність між професійними успіхами економістів і якістю їхньої підготовки з новітніх технологій, що здебільшого визначається не обсягом засвоєного ними змісту знань, а рівнем розвитку мислення, умінням самостійно навчатися впродовж життя й систематично здійснювати самоконтроль за виконанням власних дій, безперервно й творчо самовдосконалюватися.

Особливістю сьогодення є концептуальне переосмислення педагогічних цінностей. Утилітарно-прагматичну концепцію освіти змінює нова сучасна особистісно-орієнтована модель навчання, головною цінністю якої є творча активно-діяльна особистість. Важливою складовою названої моделі є орієнтація на самовдосконалення, творчий пошук, активне оволодіння сучасною психолого-педагогічною теорією та практикою, використовуючи методи прогнозування, моделювання та проектування в професійній діяльності, усвідомлення себе як суб'єкта діяльності.

Тому вважаємо, що підготовка майбутнього економіста-управлінця повинна бути спрямована на розвиток уяви, акцентування уваги на проблемах та труднощах, які можуть виникнути в роботі, на альтернативних способах їх розв'язання. Основними показниками нового модельного підходу в освіті є і внесення змін у всі структурні складові процесу навчання (мету, методи, форми).

Досвід роботи у вищій школі свідчить, що підготовка економістів-управлінців неможлива без докорінної перебудови технології навчання студентів ВНЗ. За таких умов професійна підготовка майбутнього спеціаліста повинна бути спрямована на формування базових управлінських навичок, до яких відносять: комунікативні навички, адаптаційно-мобілізаційні та комерційно-домінантні навички.

О. Романовський відзначає, що сьогодні до професійної компетенції управлінців висувають такі вимоги: знання й розуміння управлінської праці та процесів управління; знання посадових та функціональних обов'язків управлінця, володіння засобами досягнення мети й підвищення ефективності роботи організації; уміння використовувати сучасну інформаційну технологію та засоби комунікації, необхідні в управлінському процесі; володіння майстерністю управління людськими ресурсами; володіння майстерністю творчо формувати зовнішні зв'язки; здатність до самооцінки, вчасно робити правильні висновки й безперервно підвищувати свою кваліфікацію.

Досягнення цієї мети, на нашу думку, вимагає суттєвого перегляду змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх студентів-економічного профілю, зокрема, у процесі вивчення фундаментальних основ економіки. Особливої уваги погребує формування у майбутніх економістів здатності до управлінської діяльності, до керівництва малими групами людей, комунікативної культури.

Поняття "управління" вважається широким поняттям й акцентує особливу увагу на таких категоріях, як "мета" й "людина". Одержавши на початку ХХ ст. найбільш чітке розкриття у концепції "наукового управління" Ф. Гейлора, "ідеальної бюрократії" М. Вебера, "науки адміністрування" А. Файоля, галузь знань управління спочатку пішла шляхом жорсткого раціоналізму в управлінні, але уже в 30-ті роки такий погляд почав змінюватися. Як альтернатива обмеженому управлінському раціоналізму у системі управлінських знань, почав утверджуватися інший напрям, пов'язаний з вивченням поведінки людей, який спирався на закони досягнення

наук про людину: психологію, соціологію, культурну антропологію. Почали розроблятися рекомендації з удосконалення “людських стосунків”, мобілізації “людського фактора”, розвитку участі працюючих в управлінні, особливо в підвищенні ефективності лідерства, посиленні ролі особистості управлінця. Ці два напрями розвивалися паралельно, але часто виникали й суперечливі погляди. На рубежі 70-х років ХХ ст. широку популярність набули ідеї “ситуативного підходу”, в межах яких доводилася правомірність різних типів систем і моделей управління – як суворо регламентованих, так і ситуативних.

Слід зазначити, що проблемі професійної підготовки фахівців сьогодні приділяється значна увага. Різні її аспекти розкриваються у працях В. Андрущенко, В. Бондара, С. Гончаренка, І. Зязюна, І. Козловської, Н. Ничкало, Ю. Нагірного, А. Нісімчука, О. Падалки, В. Пікельної, Н. Побірченко, Л. Пуховської, В. Рибалка, О. Руднимської, С. Сисоєвої, О. Сухомлинської, Б. Федоришина та інших. Проблема підготовки фахівців економічного профілю розглядалася у працях В. Боброва, Л. Канищенка, І. Прокопенка та інших. Проблеми професійної компетентності у системі професійної підготовки та освіти вагомий внесок зробили А. Алексюк, Н. Бібік, А. Бойко, В. Караківський, Л. Карпова, А. Маркова, О. Мороз, В. Максимова, О. Пехота та інші.

Слід наголосити, що останнім часом в Україні з'явилися дослідження щодо підготовки фахівців різного профілю до управлінської діяльності та становленню й розвитку самої системи управління професійною освітою. Це, зокрема, дослідження І. Лікарчука, О. Романовського, Л. Сергєєвої та інших.

Ми повністю погоджуємося з дослідниками, які підкреслюють, що підготовка майбутніх фахівців до управлінської діяльності потребує посилення їхньої психолого-педагогічної підготовки. Разом з тим, на нашу думку, підготовка майбутніх фахівців, зокрема економічного профілю, до управлінської діяльності може відбуватися і в процесі вивчення фундаментальних фахових навчальних дисциплін. Значну роль у цьому можуть відігравати проектні технології й ситуативний підхід.

Метою статті є розкриття можливостей занять-проектів у вивченні спеціальних предметів економічного профілю з-за сприяння розвитку професійних й творчих здібностей студентів.

Одним із засобів, що спрямовані на набуття майбутніми економістами вмінь керувати виробничим процесом, орієнтуватися в конкретних ситуаціях, оперативно і творчо вирішувати практичні завдання, є залучення студентів до моделювання професійних ситуацій, програвання рольових ігор, участі у проектній діяльності тощо. Участь студентів у розв'язанні різноманітних професійних ситуацій через розмаїття методів не лише збагачує їх економічний досвід, але й позитивно впливає на інтелектуальний розвиток, дає уявлення про характер навчальних завдань, які передбачається вирішувати на сучасному ринку.

У сучасній вітчизняній науці й практиці з підготовки фахівців економістів, професійно-освічених, конкурентоспроможних на ринку праці, які прагнуть до лідерства, напрацьований певний багаж підходів, рекомендацій щодо проектних технологій. Отже, всі вищезазначені проблеми й задачі можна реалізувати у ході організації й проведення занять-проектів.

Проект – це самостійно розроблена робота, що реалізується в інтелектуальному контексті, де результатом може виступити сумісний “продукт”, представлений у вигляді системи певних елементів, моделі рішення певної задачі, визначення показників та ін. Технології організації дослідницьких проектів присвятив свої праці І. Чечель, в них автор визначає проект, як “запропонований наперед прототип певного об'єкту”, з точки зору автора проект сприяє активізації пізнавальної діяльності й одночасно формує особисті якості. Дослідник вважає, що в роботі колективу над проектом у членів команди формуються необхідні вольові якості, вміння працювати в колективі, ділити відповідальність з членами колективу тощо.

Отже, в процесі роботи над проектом можна отримати певний досвід й практичні навички вирішення проблеми, захистити свій так званий “продукт”, визначити критерії розв'язання подібних проектів, набути вміння самостійно працювати над своїм інтелектуальним й творчим потенціалом.

В окремих дисциплінах психологічно-педагогічного циклу (загальної психології, психодіагностики, основах педагогіки, соціології) фрагментарно введено зміст й окремі прийоми, які дають змогу студентові з наукової позиції оцінити свій професійний і лідерський потенціал. Але, цей процес на практиці здійснюється стихійно, вузівський курс і підручники, часткові методики не виділяють проблему готовності студента до економіко-управлінської діяльності у якості окремої й провідної.

Наш багаторічний досвід роботи у системі освіти запевнив нас у необхідності створення факультативного курсу “Природа фірми”, який виявився достатньо ефективним. Так, більшість випускників (92%) отримали необхідні знання й уміння, що дозволило їм у подальшому побудувати професійну кар’єру управлінця.

Факультативний курс “Природа фірми” має дві основні цілі: дидактичну – ознайомлення студента з механізмом й умовами його індивідуально-професійного розвитку й здібності до лідерства; розвивальну – набуття навичок і досвіду професійного самовизначення, самовдосконалення як фахівця економіста.

Зміст курсу узгоджувався із змістом дисциплін “Підприємництво і бізнес-культура”, “Економіка праці і соціально-трудова відносини”, “Підприємництво”, “Економіка підприємства”, “Економіка та організація діяльності об’єднань підприємств”, “Соціологія особистості”, а також із вимогами до практики зі спеціальності на підприємствах

Логіка побудови факультативу була зумовлена організацією системи дослідницької роботи студента з осмислення своїх особистісно-професійних особливостей, здібностей до лідерства, розуміння себе у своїй майбутній професійній життєдіяльності, до пошуку способів і засобів індивідуального професійного розвитку, самодослідження, набуття початкового досвіду до управлінської діяльності, випереджального професійного самовдосконалення.

На практичних заняттях викладачі мають надавати студентам кваліфіковану допомогу в набутті досвіду самодослідження, вироблення навичок праці з іншими людьми. Задля цього ми намагалися використати більш активні, нестандартні методи, вправи тренувального характеру, додатково організувати роботу в групах особистого зросту.

На семінарських заняттях широко запроваджувалися моделювання професійних ситуацій, проводили рольові ігри, побудовані на конкретних суспільно-економічних фактах і явищах. Слід, однак, зазначити, що використання професійних ситуацій і проектів не обмежується лише рамками регламентованого навчального процесу, їх можна використовувати в період професійної практики, ділових ігор, в період навчання шкіл “молодих економістів”, з успіхом можуть застосовуватись під час проведення олімпіад, в індивідуальній роботі студентів.

Підготовка до проведення заняття-проекту включає декілька етапів.

I етап. *Презентація команд*, яка повинна бути чіткою та короткою, і разом з цим відображувати сутність заняття.

II етап. *Підготовка матеріалів* (результати дослідження, друковані матеріали, конкретні факти педагогічної й економічної діяльності, посилання й інформаційні джерела).

III етап. *Засвоєння* студентами необхідних теоретичних знань, *підбір* викладачем відповідних доцільних методів проведення заняття.

IV етап. *Визначення регламенту.*

V етап. *Створення сценарію заняття* (сценарного-плану, плану-конспекту тощо).

Аналіз роботи над проектом “Природа фірми” надав можливість переконатися у тому, що у такий спосіб студенти швидше засвоюють специфічно-профільну інформацію, підвищується відвідуваність бібліотек, формується точка зору майбутнього економіста.

Пропонуємо тематику завдань-проектів, проектів-змагань з курсу “Економіка підприємства” в економічному ВНЗ.

“Персонал майбутньої фірми”

Беруть участь студенти 2 курсу, до 12 осіб, з кількості студентів формується 3 групи, кожна група обирає галузь діяльності фірми й кількість персоналу.

Критерії оцінки: точність, впевненість й відповідність темі, що пропонується, аргументація й оригінальність захисту (максимальна оцінка 4 бала, час на презентацію проекту 10 хв.).

1. Рекламу професійних й вольових якостей персоналу. 2. Оформлення візитної картки персоналу. 3. Проведення конкурсу-змагання на кращого спеціаліста. 4. Коригування посадових інструкцій. 5. Створення соціальної програми захисту персоналу. 6. Рекламу товару, що виготовляє, або збуває фірма. 7. Модель ділової етики підприємця.

Наступне завдання-проект стосується концепції організації маркетингової діяльності, заснованої на стратегічній моделі Портера (відомого американського спеціаліста у галузі стратегічного планування) й містить у собі дві загальновідомі концепції організації маркетингової діяльності: 1) вибір і обґрунтування цільового ринку, привабливого для фірми; 2) використання стратегічної переваги фірми через унікальність нового товару або його продажної ціни. Ці дві концепції маркетингової діяльності визначають наступні базові стратегії: а) стратегію переваг за

витратами, коли фірма орієнтується на широкий ринок, пропонуючи товари у великій кількості; б) стратегію концентрації, за якою фірма виокремлює певний сегмент ринку “нішу” завдяки привабливим низьким цінам, або унікальності товару; в) стратегію диверсифікації виробництва, за якої фірма займається просуванням оригінального товару на певні території.

Студентам пропонується обрати певну стратегію й сформувавши фірму, при цьому захистити обрану стратегію й довести її прибутковість за допомогою наступного завдання-проекту.

“Наша стратегія”

Беруть участь студенти 3 курсу, група до 15 осіб, з кількості формується 3 групи, кожна група обирає стратегію й доводить її ефективність.

Критерії оцінки: глибина змісту, оригінальність, використання комп’ютерних програм, аргументованість, вміння запевнити, використання демонстраційних матеріалів (максимальна оцінка – 5 балів, доповіді членів команди до 3 хвилин).

Примітки: для оформлення матеріалів можна дати час (5-7 днів) й до початку захисту проекту командою видається газета, щоб журі й глядачі могли ознайомитися й зацікавитися певною стратегією команди.

1. Раціоналізація структури фірми, адаптація до сучасних вимог.
2. Технологічний прорив, або ефективне використання можливостей.
3. Фінансові ресурси власні і залучені.
4. Можливості техніко-технологічної бази.
5. Збалансованість пропорції за обсягом між науково-дослідними й дослідно-конструкторськими роботами.
6. Раціональне використання всіх видів ресурсів.
7. Вміле використання науково-технічного, інтелектуального потенціалу.

Наступний проект повинен закріпити знання, щодо системи розрахункових показників ефективності бізнесово-фінансової діяльності підприємства й сформувавши стратегію його розвитку.

“Бізнесово-фінансова діяльність фірми”

У проекті беруть участь до 15 чол., які діляться на 3 групи, кожна група готує проект протягом 5-7 днів, до початку пропонується захисту проекту пропонується презентація фірми (максимальна оцінка 5 балів, доповіді членів команди до 3 хв.).

Критерії оцінки: глибина змісту, наявність розрахунків (прикладів), оригінальність, використання комп’ютерних програм, аргументованість, вміння запевнити, використання демонстраційних матеріалів.

1. Визначення систему розрахункових показників.
2. Обґрунтування ефективних методів і форм підприємництва.
3. Розвиток структури фірми.
4. Створення позитивного іміджу фірми (“паблік рілейшнз” – PR).
5. Доведення стратегії.

Примітки: можливі напрямки (компоненти) стратегії фірми мусять бути передбачені й обґрунтовані особливо ретельно.

Потенційно можливими і найбільш вірогідними можуть стати такі субстратегії: наступальні (спрямовані на розробку нових технологічних рішень для реалізації стратегії зростання інтенсифікацією ринку і диверсифікацією виробництва); захисні (націлені на збереження позицій на ринку і охоплюють технологічні рішення задля підтримання життєвого циклу продукції); конгломератні, або наступально-захисні(використовуються потужними фірмами, що на них має місце значна капіталомісткість фундаментальних та прикладних розробок і часто купуються ліцензії на право застосування іноземних новітніх технологій); проникнення (формується і реалізується за умови, коли нова технологія є найкращим способом проникнення на світовий ринок).

Проект інтелектуального конкурсу передбачає усні відповіді (10 відповідей з різних економічних дисциплін) на поставлені питання протягом певного часу (по 2 хв. на відповідь). Командам по 5 чол. пропонуються питання з курсів: “Економіка підприємства”, “Підприємництво і бізнес-культура”, “Економіка праці і соціально-трудові відносини”.

Критерії оцінки: точність й чіткість відповіді.

“ Я професіонал-економіст”

(приклад питань для одної команди)

1. Передумови виховання високої культури підприємництва.
2. Схема основних партнерських зв’язків.
3. Принципи організації виробничого процесу.

4. Основні завдання нормування праці.
5. Аспекти управління підприємством.
6. Фактори, що впливають на обсяги попиту.
7. Види цілей підприємства.
8. Параметри виробничої програми.
9. Послідовність формування товарного асортименту.
10. Ціни та фактори, що їх формують.

Про високий потенціал занять-проектів свідчать результати анкетування студентів спеціальності “Економіка підприємства”. Більшість з них (86%) відмітили, що заняття проекти стимулюють до навчання спеціальних дисциплін, сприяють до творчого підходу, таких специфічно-складних питань, як показники фінансового стану підприємства, ціноутворення в ринкових умовах, питання нормування праці тощо. На заняттях проектах, крім закріплення специфічно-професійних навичок, формуються почуття самостійності, відповідальності, колективного “духу”, самостійного бачення проекту з боку керівника й підлеглого. Разом з тим, студенти (34%) відмічають суттєві недоліки даної форми навчання: відсутність необхідного обсягу літератури щодо досліджуваної проблеми (41%), великі затрати часу на підготовку занять-проектів (58%).

Отримані результати запевняють у тому, що заняття-проекти поєднують теоретичні знання й закріплюють практичні навички які отримані при вивченні педагогічних й економічних дисциплін. З практичним рішенням професійних ситуацій, майбутні спеціалісти вчаться моделювати систему відношень “викладач – студент”, “керівник фірми – колектив”. Слід зазначити, що використання професійних ситуацій і проектів не повинно обмежуватися лише рамками регламентованого навчального процесу, їх можна використовувати в період професійної практики, ділових ігор, в період навчання шкіл “молодих економістів”, з успіхом можуть застосовуватись під час проведення олімпіад в індивідуальній роботі студентів.

Література

1. Врачевський М.В. Обґрунтування економічної освіти у загальноосвітніх навчальних закладах на сучасному етапі / М.В.Врачевський // Молодь і ринок. – 2006.- № 8(23). – С 22-32.
2. Врачевський М.В. Формування економічного мислення учнівської молоді в сучасних умовах / М.В.Врачевський // Молодь і ринок. – 2006.- №3(18). – С.20-25.
3. Эльконин Д.Б. Психология игры / Д.Б.Эльконин. – 2-е изд. – М.: Владос, 1999. – 360 с.

Аннотация. В статье предлагается возможность использования на занятиях специальных предметов высшей школы, занятий-проектов, которые способствуют развитию профессиональных и творческих качеств студентов. Предложено методике их внедрения в практику высшей школы занятий-проектов.

Ключевые слова: управление, управленческая деятельность, занятие-проект, самоисследование, профессиональное развитие, моделирование, производственно-профессиональная ситуация.

Annotation. The article investigates the problem of developing student's creative abilities in terms of project work. This type of activity enables a teacher to solve not only the problem of student talking and better quantity and quality of the language used in class but developing students creative abilities as well.

Keywords: management, administrative activity, employment-project, self-research, professional development, modelling, an industrial-professional situation.

УДК 372.48:502.35(477)

Мехеда А.М.

ПРИРОДООХОРОННИЙ РУХ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ШКОЛАХ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА ПРИРОДООХОРОННОГО ПРОСВІТНИЦТВА (50 – 60 – ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

Анотація. У статті досліджені напрямки природоохоронного просвітництва 50-60-х рр. ХХ ст. Проаналізовано діяльність загальноосвітніх шкіл в напрямку природоохоронного виховання. Розкриті основні типи позакласної природоохоронної роботи учнівської молоді.

Ключові слова: охорона природи, природоохоронне просвітництво, позакласна природоохоронна діяльність.